

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA FUNKSIONAL SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY METODLARI

Bo'riboeva Manzuraxon Murodjon qizi

Qo'qon davlat universiteti 2- kurs talabasi.

sadaf2002sadaf200@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida funksional savodxonlikni rivojlantirishning mazmuni, uning tarkibiy qismlari, o'quvchilarni amaliy hayotga tayyorlashga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Raqamli vositalar, kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv, o'yin texnologiyalari va STEAM ta'limining funksional savodxonlikni shakllantirishdagi samaradorligi asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada rivojlangan davlatlar ta'lim tizimidagi ilg'or tajribalar o'zbek ta'limi*

Kalit so'z: *Funksional savodxonlik, boshlang'ich ta'lim, raqamli pedagogika, interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv, nutqni rivojlantirish, tanqidiy fikrlash*

Abstract: *This article provides a scientific and theoretical analysis of the content of developing functional literacy in primary school students, its components, and modern pedagogical technologies and interactive methods that help prepare students for practical life. The effectiveness of digital tools, competency-based approaches, game-based technologies, and STEAM education in shaping functional literacy is substantiated. In addition, the article examines advanced experiences from the education systems of developed countries and their applicability to the Uzbek education system.*

Keywords: *Functional literacy, primary education, digital pedagogy, interactive methods, game-based technologies, competency-based approach, speech development, critical thinking.*

Аннотация: *В данной статье научно-теоретически проанализировано содержание развития функциональной грамотности у учеников начальных классов, её компоненты, а также современные педагогические технологии и интерактивные методы, способствующие подготовке учащихся к практической жизни. Обоснована эффективность цифровых инструментов, компетентностного подхода, игровых технологий и STEAM-образования в формировании функциональной грамотности. Кроме того, в статье рассмотрен передовой опыт образовательных систем развитых стран и его применимость к системе образования Узбекистана.*

Ключевые слова: *Функциональная грамотность, начальное образование, цифровая педагогика, интерактивные методы, игровые технологии, компетентностный подход, развитие речи, критическое мышление.*

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimi o'quvchilarga faqatgina bilim berish bilan cheklanmay, ularda hayotiy kompetensiyalarni, tanqidiy fikrlashni, mustaqil o'qish va axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishni ham talab qilmoqda. Xalqaro baholash

tizimlari — PISA, PIRLS, TIMSS — aynan o‘quvchining o‘rgangan bilimni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini o‘lchaydi. Shu bois funksional savodxonlik bugungi ta‘limning strategik yo‘nalishiga aylandi. Boshlang‘ich ta‘lim esa mazkur savodxonlikning poydevorini belgilovchi hal qiluvchi bosqichdir

Maqolaning maqsadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari funksional savodxonligini rivojlantirishning zamonaviy metodlarini tahlil qilish, ularning samaradorligini ilmiy asoslash va amaliy tavsiyalar berish.

Funksional savodxonlik — bu o‘quvchining o‘qish, yozish, muloqot qilish, tahlil qilish, muammolarni hal etish va real hayotiy vaziyatlarda o‘rgangan bilimlarini qo‘llay olish qobiliyatidir.

Asosiy tarkibiy qismlar:

- O‘qish va matn bilan ishlash savodxonligi
- Matematik va mantiqiy fikrlash
- Raqamli savodxonlik
- Kommunikativ savodxonlik
- Hayotiy-amaliy savodxonlik

Bugungi kunda boshlang‘ich sinflarda funksional savodxonlikni rivojlantirishda quyidagi muammolar mavjud:

- O‘quvchilarning matn bilan ishlash ko‘nikmalari sust;
- Raqamli savodxonlik yetarli shakllanmagan;
- O‘qituvchilar zamonaviy metodlarni to‘liq qo‘llay olmaydi;
- O‘quvchilar fikrni mustaqil ifodalashda qiynaladi.

Boshlang‘ich sinflarda funksional savodxonlik bir nechta asosiy yo‘nalishlarda shakllantiriladi. Ta‘lim jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirish ko‘p qirrali pedagogik jarayon bo‘lib, u o‘quvchilarning har tomonlama kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qilishi uchun quyidagi asosiy yo‘nalishlar bo‘yicha shakllantiriladi:

O‘qish va matn bilan ishlash savodxonligi

Bu yo‘nalish boshlang‘ich ta‘limning eng asosiy komponentlaridan biridir va quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- matnni ongli, ravon va ifodali o‘qish;
- matn mazmunini tushunish, asosiy g‘oyani ajratish;
- fakt va fikrni farqlash;
- mantiqiy bog‘lanishlarni ko‘ra olish;
- savollarga mustaqil javob berish va xulosa chiqarish.

Matematika va mantiqiy fikrlash savodxonligi

Boshlang‘ich sinflarda funksional savodxonlikning muhim qismi bo‘lib, o‘quvchini amaliy hayotga mos tashkiliy fikrlashga tayyorlaydi:

- arifmetik amallarni bajarish;
- mantiqiy tahlil qilish;
- kundalik hayotdagi masalalarni yechish;
- vaqt, uzunlik, pul birliklari bilan ishlash;
- diagramma va jadvaldan ma‘lumot olish.

Axborot va raqamli savodxonlik. Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilarning raqamli kompetensiyasini erta bosqichda rivojlantirish muhim:

- texnik vositalardan xavfsiz va to‘g‘ri foydalanish;
- elektron darsliklar, ta’limiy platformalar bilan ishlash;
- oddiy ma’lumotni topish, saqlash va qayta ishlash;
- internet madaniyatiga rioya qilish.

Ijtimoiy-madaniy va kommunikativ savodxonlik. O‘quvchilar jamiyatda faol ishtirok etish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni egallaydilar:

- muloqot olib borish;
- o‘z fikrini to‘g‘ri ifodalash;
- axloqiy me’yorlarga rioya qilish;
- jamoada ishlash;
- madaniy qadriyatlarni anglash.
- Hayotiy ko‘nikmalar va amaliy savodxonlik. O‘quvchini kundalik hayotga

tayyorlaydigan ko‘nikmalar:

- muammoli vaziyatlarni hal qilish;
- qaror qabul qilish;
- o‘z vaqtini boshqarish;
- sodda amaliy topshiriqlarni mustaqil bajarish;

Boshlang‘ich ta’limda funksional savodxonlikni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarning kognitiv, kommunikativ, ijodiy va ijtimoiy ko‘nikmalarini integratsiyalashgan tarzda shakllantirishga qaratilgan kompleks jarayon sifatida namoyon bo‘ladi. Shu tariqa, u boshlang‘ich sinf o‘quvchisining keyingi ta’lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatini belgilovchi determinativ omil sifatida maydonga chiqadi. Funksional savodxonlikning barcha yo‘nalishlari o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, o‘quvchining hayotiy, kognitiv va ijtimoiy rivojiga xizmat qiladi. Ushbu yo‘nalishlarning uyg‘un rivoji boshlang‘ich sinf o‘quvchisining keyingi ta’lim bosqichidagi muvaffaqiyatiga mustahkam zamin yaratadi. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy pedagogik metodlar funksional savodxonlikni rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida o‘z ahamiyatini ko‘rsatadi.

Zamonaviy metodlarning o‘rni avvalo o‘quvchilarning hayotiy faoliyatga moslashuvini ta’minlash bilan ifodalanadi. Ular o‘quvchilarga nafaqat bilimlarni yodlab olishni emas, balki ularni amaliy jihatdan qo‘llashni o‘rgatadi, muammolarni tahlil qilish va ularni hal qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, bu metodlar o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va analitik tafakkurni rivojlantiradi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik metodlar o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish va o‘qishga qiziqishini kuchaytirishga xizmat qiladi. Dars jarayonida o‘quvchilar faol ishtirok etadi, o‘z fikrini erkin ifodalaydi, turli vaziyatlarda yechim topishga intiladi. Bu esa boshlang‘ich ta’lim bosqichida funksional savodxonlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Umuman olganda, zamonaviy pedagogik metodlar boshlang‘ich sinflarda funksional savodxonlikni rivojlantirishda asosiy vosita va strategik muhim komponent bo‘lib, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va shaxsiy fazilatlarini hayotiy faoliyat bilan

uyg‘unlashtirish imkonini yaratadi. Shu tariqa, pedagogik yondashuvlarning innovatsionligi va interaktivligi o‘quvchilarning raqobatbardosh va ijodiy shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Hozirgi kunda boshlang‘ich ta’limda funksional savodxonlikni rivojlantirishda eng samarali zamonaviy metodlar:

Kompetensiyaga yo‘naltirilgan yondashuv Bilimlarni amaliy qo‘llashga, muammolarni mustaqil hal qilishga o‘rgatadi.

Funksional savodxonlikning poydevorini yaratadi.

Interfaol ta’lim metodlari

O‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi.

Tanqidiy fikrlash, muloqot va tahliliy ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

STEAM yondashuvi

Fanlararo integratsiya orqali ijodiy va mantiqiy fikrlashni mustahkamlaydi.

Loyihaviy va amaliy faoliyatga asoslangan bilimlarni shakllantiradi.

Raqamli pedagogika. O‘quvchilar turli raqamli manbalardan axborot qidirishni o‘rganadi.

Ma’lumotlarni tahlil qilish va saralash orqali tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich ta’limda funksional savodxonlikni rivojlantirish nafaqat didaktik zarurat, balki kelajak avlodning raqobatbardosh va ijodiy shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiluvchi strategik ijtimoiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati pedagoglarning innovatsion kompetensiyasi, ta’lim dasturlarining zamonaviy metod va texnologiyalar bilan uyg‘unligi, shuningdek, o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olgan shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv bilan bevosita bog‘liqdir.

XULOSA

Boshlang‘ich ta’limda funksional savodxonlikni rivojlantirish o‘quvchilarning keyingi ta’lim bosqichidagi muvaffaqiyati, ijtimoiy faolligi va hayotga moslashuvchanligini belgilaydi. Zamonaviy metodlar — kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta’lim, interfaol yondashuvlar, o‘yin texnologiyalari, STEAM va raqamli pedagogika — bu jarayonning asosiy omillaridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirxalilova N.A. TIMSS xalqaro tadqiqoti va uning ahamiyati. 2022.
2. Mirxalilova N.A. Funksional savodxonlik tushunchasi. 2023.
3. Mirxalilova N.A. Savodxonlikning asosiy turlari. 2023.
4. Sobirova N.T., Usmanova M.M. Inklyuziv ta’limning joriy etilishi. 2023.
5. Mirxalilova N.A. Funksional savodxonlikni shakllantirish. 2025.
6. Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. 2022.